

А. Б. Іванова, головний економіст відділу
корпоративного бізнесу Києво-Святошинського відділення
ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК», м. Київ

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕННЯ БАНКОМ ПРО АКРЕДИТАЦІЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено визначенню необхідності і напрямків удосконалення оцінки фінансового стану страхової компанії, яка допускається до процедури акредитації її банком.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансова стійкість страхової компанії, платоспроможність страхової компанії, акредитація.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена определению необходимости и направлениям усовершенствования оценки финансового состояния страховой компании, которая допускается к процедуре аккредитации ее банком.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовая стабильность страховой компании, платежеспособность страховой компании, аккредитация.

ABSTRACT. Article is devoted to identification of necessity and ways of improving financing rating of insurance company, allowed to accreditation.

KEY WORDS: financial stability of insurance company, solvency of insurance company, accreditation.

Зростання конкуренції у межах банківського і страхового секторів фінансового ринку стимулює банки і страхові компанії до співробітництва з метою досягнення тактичних і стратегічних цілей функціонування, а саме: можливість систематизованого збуту страховими компаніями своїх послуг і мінімізація банками потенційних фінансових ризиків. Сьогодні відомо багато організаційно-економічних форм об'єднання банків і страхових компаній в Україні, для забезпечення розвитку яких суб'єктами фінансового ринку застосовується суворий підхід до вибору партнерів, що головним чином, передбачає оцінку їх фінансового стану. Так, вибір методики фінансового аналізу як сукупності показників фінансового стану і методів їх оцінки страхової компанії, яка допускається до процедури акредитації, дозволить банку уникнути співробітництва з фінансово ненадійними страховими компаніями, яких сьогодні досить багато, враховуючи незрілість ринку страхування в Україні.

Дослідженнями проблеми вибору методики, що дозволяє рейтингувати страхові компанії на основі різних підходів, займають-

ся українські та зарубіжні вчені: О. І. Гінзбург, А. С. Ширинян, М. В. Михайлов, В. В. Шахова, О. В. Козьменко, О. В. Меренкова, які запропонували набір фінансових показників, що характеризують різні аспекти фінансового стану страхової компанії як у моментних показниках, так і в динаміці. Однак більшість із запропонованих ученими методик обмежується або визначенням мінімального розміру статутного капіталу, або аналізом структури власного капіталу, або розрахунком показників оцінки фінансової стійкості страховика.

Метою статті є визначення необхідності і напрямків удосконалення оцінки фінансового стану страхової компанії при прийнятті рішення банком про її акредитацію. Поставлена мета обумовила виконання наступних завдань:

- 1) розкрити економічну сутність кожного фінансового критерію, який застосовується при оцінці фінансового стану страхової компанії;

- 2) проаналізувати дотримання ПАТ СК «Універсальна», АСК «ІНГО Україна» і ЗАТ СК «Країна» показників, що застосовуються при оцінці фінансового стану страхової компанії на основі річних фінансових звітів;

- 3) сформулювати рекомендації щодо удосконалення оцінки фінансового стану страхової компанії, яка допускається до процедури акредитації.

Страховик, на відміну від промислових і комерційних підприємств, приймає від страхувальника гроші в обмін на послугу, яка забезпечує страховий захист у вигляді майбутніх страхових виплат тільки тим страхувальникам, які зазнали збитків і потребують фінансової допомоги. Ця особливість потребує певних гарантій щодо здатності страхової компанії відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Однією з гарантій є фінансова надійність страховика. Так, кандидат економічних наук О. В. Мурашко визначає фінансову надійність страховика як його спроможність виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестрахування у випадку впливу несприятливих чинників [1, с. 521].

Найважливішою характеристикою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства є фінансова стійкість. Доктор економічних наук О. В. Павловська визначає фінансову стійкість підприємства як його спроможність забезпечити діяльність за рахунок власних коштів, не допускаючи невиправданої кредиторської заборгованості та своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Основними показниками оцінки фінансової стій-

кості є: коефіцієнт автономії (незалежності/концентрації власного капіталу) і коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів (фінансової стійкості) [2, с. 364].

Коефіцієнт автономії (незалежності/концентрації власного капіталу) характеризує частку власності підприємства в загальній сумі коштів, інвестованих у його діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, тим більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є підприємство.

$$\begin{aligned} K_a &= \frac{\text{Власний капітал (нетто)}}{\text{Майно підприємства}} = \\ &= \frac{\text{Ф.1, Р.1 Пасиву} - 010 \text{ Ф.1 Активу}}{\text{Ф.1, код 280}}. \end{aligned} \quad (1)$$

Оптимальне теоретичне значення показника K_a не менше 0,5.

Доповненням до цього показника є коефіцієнт концентрації залученого капіталу.

$$\begin{aligned} K_{\text{кзк}} &= \frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Майно підприємства}} = \\ &= \frac{\text{Ф.1, Р.2} + \text{Р.3} + \text{Р.4} + \text{Р.5 Пасиву}}{\text{Ф.1, код 280}}. \end{aligned} \quad (2)$$

Сума обох коефіцієнтів дорівнює 1 (чи 100 %).

Фінансові ресурси страховика складаються з двох основних частин — власного й залученого капіталу, причому залучена частина капіталу у вигляді страхових премій значно більша, ніж власна. Ці засоби не належать страховикові, а лише тимчасово, на період дії договорів страхування, перебувають у його розпорядженні й використовуються на страхові виплати або перетворюються в прибуткову базу за умови беззбиткового проходження договорів. Можливість перетворення цих засобів через деякий час у дохід страховика обґрунтовує коректність визначення «залучений капітал» [3, с. 117].

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів (фінансової стійкості) розраховується за формулою:

$$\begin{aligned} K_{\text{фс}} &= \frac{K_z + D_z + Z_{\text{нвп}}}{\text{Власний капітал (нетто)}} = \\ &= \frac{\text{Ф.1, Р.2} + \text{Р.3} + \text{Р.4} + \text{Р.5 Пасиву}}{\text{Ф.1, Р.1 Пасиву} - 010 \text{ Ф.1 Активу}}, \end{aligned} \quad (3)$$

де $Z_{\text{нвп}}$ — забезпечення наступних витрат і платежів. Оптимальне теоретичне значення показника K_n не більше 1 (чи 100 %).

Ліквідність страховика — це його спроможність своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання, передусім сплачувати борги, а також показник того, як швидко можна реалізувати матеріальні цінності й отримати кошти, необхідні для покриття зобов'язань.

Найжорсткішим критерієм ліквідності підприємства, що показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно, є коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) (Кал). Причому до складу високоліквідних активів входять лише грошові кошти в національній та іноземній валюті, що пояснюється високим ризиком окремих видів страхування, які здійснює страховик. Рекомендована нижня межа цього показника — 0,2.

$$\text{Кал} = \frac{\text{Високоліквідні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}} = \frac{\text{Ф. 1, код 230} + 240}{\text{Ф. 1, Р. 4 Пасиву}}. \quad (4)$$

Зміст методики визначення платоспроможності страховика полягає в порівнянні обсягу зобов'язань страховика перед страхувальниками з обсягом власних коштів, які можуть бути використані на покриття зобов'язань. Страховика можна вважати платоспроможним у разі, коли власні кошти перевищують страхові зобов'язання.

У ризикових видах страхування оцінка платоспроможності полягає у зіставленні фактичної платоспроможності з розрахунковою нормативною. Згідно із ст. 30 Розділу III ЗУ «Про страхування»:

- фактичний запас платоспроможності страховика визначається вирахуванням із вартості майна страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових, що приймаються рівними обсягам страхових резервів;

- нормативний запас платоспроможності страховика дорівнює більшій з двох визначених величин — першої, яка розраховується множенням на 0,18 суми надходжень страхових премій протягом звітного періоду, що зменшуються на 50 % страхових премій, сплачених перестраховикам; другої, яка розраховується множенням на 0,26 суми здійснених страхових виплат протягом звітного періоду, що зменшуються на 50 % страхових виплат, компенсованих перестраховикам;

- фактичний запас платоспроможності страховика має перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності [4].

Іноді в кінці звітного періоду страховик компенсує збитки, пов'язані зі страховою діяльністю, за рахунок прибутку від інвес-

тиційної діяльності, тому в цілому по компанії може досягатися позитивний фінансовий результат, при визначенні якого розраховується прибутковість активів.

$$\Pi_a = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Ф.2, код 220}}{\text{Ф.1, код 280}}. \quad (5)$$

Особливістю взаємовідносин банків та страховиків в умовах розподілу сфер діяльності є те, що банки, здійснюючи кредитну діяльність, виступають носіями ризику, а отже, формують суспільну потребу у страхуванні. Страхові організації приймають на себе ці банківські ризики і при їх проявленні компенсують втрати банкам. Страхування застави під отримані кредити (заставне страхування) сьогодні є найбільш розповсюдженою формою кредитного страхування на практиці. На відміну від страхування ризику неповернення кредиту (делькредерного страхування), при якому страхувальником виступає банк, менш ризиковою формою страхування є заставне, оскільки при страхуванні застави під отримані кредити страхувальником є позичальник, який безпосередньо страхуючи свою платоспроможність, опосередковано захищає інтереси свого кредитора. До того ж, заставне страхування закріплене у ЗУ «Про заставу», ЗУ «Про іпотеку» і ЗУ «Про страхування». Якщо згідно ст. 10 ЗУ «Про заставу» предмет застави, який не підлягає обов'язковому страхуванню, може бути застрахований за згодою сторін на погоджену суму, що не перевищує його ринкової вартості, то страхування предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, пошкодження або псування згідно ст. 7 ЗУ «Про страхування» належить до обов'язкових видів страхування. Водночас, згідно ст. 8 ЗУ «Про іпотеку» іпотечним договором на іпотекодавця може бути покладений обов'язок здійснити інші види страхування у зв'язку з передачею нерухомого майна в іпотеку [4—6].

Як правило, банки укладають контракт про співробітництво із певними страховими компаніями, в яких рекомендують позичальнику застрахувати заставлене майно. Такі страхові компанії називаються акредитованими. Визначальним фактором при прийнятті банком рішення про акредитацію страхової компанії є оцінка її фінансового стану.

Користуючись даними фінансових звітів за 2009 рік проаналізуємо дотримання ПАТ СК «Універсальна», АСК «ІНГО Україна» і ЗАТ СК «Країна» показників, що застосовуються при оцінці фінансового стану страхової компанії (табл. 1) [7—9].

Таблиця 1

**РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ СК «УНІ-
ВЕРСАЛЬНА», АСК «ІНГО УКРАЇНА» І ЗАТ СК «КРАЇНА»**

№ з/п	Назва показника	Розрахункові значення показників			Оптималь- не теорети- чне зна- чення показника
		ПАТ СК «Універсальна»	АСК «ІНГО Україна»	ЗАТ СК «Країна»	
1	Вартість майна на кі- нець звітного пері- оду, тис. грн	431 710,90	369 140,00	106 384,00	—
2	Залучені кошти на кінець звітного пері- оду, тис. грн	233 811,20	227 282,00	68 335,00	—
3	Високоліквідні акти- ви на кінець звітного періоду, тис. грн	87 007,20	196 712,00	25 069,00	—
4	Поточні зобов'язання на кінець звітного періоду, тис. грн	55 522,20	52 454,00	30 493,00	—
5	Власний капітал (нетто) на кінець звітного періоду, тис. грн	196 487,70	139 299,00	37 330,00	—
6	Нормативний запас платоспроможності, розрахований на під- ставі надходжень страхових премій, тис. грн	24 054,64	39 453,97	8 951,83	—
7	Нормативний запас платоспроможності, розрахований на під- ставі страхових ви- плат, тис. грн	13 625,82	33 542,13	4 722,66	—
8	Чистий прибуток на кінець звітного пері- оду, тис. грн	—	15 110,00	1 923,00	—
9	Непокритий збиток на кінець звітного періоду, тис. грн	33 794,00	—	—	—

№ з/п	Назва показника	Розрахункові значення показників			Оптимальне теоретичне значення показника
		ПАТ СК «Універсальна»	АСК «ІНГО Україна»	ЗАТ СК «Країна»	
	Показники оцінки фінансової стійкості (на кінець звітного періоду)				
10	Коефіцієнт автономії (5/1)	0,46	0,38	0,35	не менше 0,5
11	Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів страховика (2/5)	1,19	1,63	1,83	не більше 1,0
	Показники оцінки ліквідності та платоспроможності (на кінець звітного періоду)				
12	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (3/4)	1,57	3,75	0,82	не менше 0,2
13	Співвідношення фактичного запасу платоспроможності і нормативного (5/6)	8,17	3,53	4,17	більше 1,0
	Показники оцінки прибутковості (на кінець звітного періоду)				
14	Прибутковість активів (8/1)	—	0,04	0,02	більше 0,00
15	Прибутковість власного капіталу (8/5)	—	0,11	0,05	більше 0,00

Із таблиці видно, що ПАТ СК «Універсальна», АСК «ІНГО Україна» і ЗАТ СК «Країна» дотримувались у 2009 році показників оцінки ліквідності та платоспроможності. Проте, незважаючи на отриманий ПАТ СК «Універсальна» у 2009 році збиток, розрахункові значення показників оцінки її фінансової стійкості наближені до оптимальних теоретичних значень цих показників, на відміну від АСК «ІНГО Україна» і ЗАТ СК «Країна», які отримали прибуток у цьому році. Оскільки ПАТ СК «Універсальна» також пропонує послуги зі страхування життя через власне дочірнє підприємство ПАТ «Компанія страхування життя «Універсальна», власні кошти, вільні від зобов'язань, може інвестувати переважно у довгострокові та менш ліквідні види активів чим покращить ефективність своєї діяль-

ності. Причиною невідповідності розрахункових значень показників оцінки фінансової стійкості АСК «ІНГО Україна» і ЗАТ СК «Країна» оптимальним теоретичним значенням цих показників може бути відхилення страхових тарифів цих компаній від об'єктивних обґрунтувань, тому з метою підвищення фінансової стійкості АСК «ІНГО Україна» і ЗАТ СК «Країна» менеджменту цих компаній необхідно переглянути власну цінову політику.

Таким чином, при оцінці фінансової надійності страхової компанії, яка допускається до процедури акредитації, необхідно враховувати правильність розрахованих тарифних ставок та інвестиційну політику страховика, що неодмінно сприятиме удосконаленню оцінки його фінансового стану. До того ж, фактична оцінка кожного показника повинна визначатись шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень. Тому подальших розробок вимагає проблема створення у банку системи оцінки кожного показника і визначення загальної оцінки фінансового стану страхової компанії, яка допускається до процедури акредитації.

Література

1. С. С. Осадець. Страхування: Підручник. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
2. А. М. Поддєрьогін. Фінанси підприємств: Підручник. — К.: КНЕУ, 2008. — 522 с.
3. О. В. Шевчук, В. О. Фастунова. Управління фінансовими ресурсами страхових компаній // Економічний вісник донбасу. — 2010. — № 2 (20). — С. 116—126.
4. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992: за станом на 12 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу — <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
5. Закон України «Про іпотеку» від 05.06.2003: за станом на 12 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу — <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
6. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996: за станом на 30 липня 2010 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу — <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
7. Фінансовий звіт ПАТ СК «Універсальна» за 2009 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу — <http://www.universalna.com/>.
8. Фінансовий звіт АСК «ІНГО Україна» за 2009 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу — <http://www.ingo.ua/>.
9. Фінансовий звіт ЗАТ СК «Країна» за 2009 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу — <http://www.krayina.com/>.

Стаття надійшла до редакції: 17.01.2011 р.